

RECENSIES - RECENSIONS - BOOK REVIEWS

SIMON WATTEYNE

Lever l'impôt en Belgique. Une histoire de combats politiques (1830-1962)

Bruxelles, CRISP, 2023, 424 p.

Deze handelseditie van een doctoraat aan de ULB biedt een uitstekend overzicht van het fiscaal beleid sinds het ontstaan van België, toen vooral consumptiebelastingen de overheid inkomsten opleverden, tot de fiscale hervorming van 1962 die samen de inkomsten uit arbeid maar ook uit onroerend of roerend kapitaal direct en met progressieve aanslagvoeten belaste. Voor het eerst werden directe belastingen op basis van de diverse jaarlijkse inkomsten geïntroduceerd in 1919, maar slechts in 1962 wordt de integrale toepassing van deze directe belastingen, en dit naar draagkracht, uitgerold.

Binnen zijn analyse van het fiscaal beleid focust Watteyne sterk op het politieke debat, zowel binnen het parlement en de regering als in de pers. Deze bronnen werden volgens de auteur ondergewaardeerd in de eerste historische studies van het hedendaagse fiscaal beleid. Kort na de millenniumwissel werden twee doctoraten verdedigd die het beleid zoals Watteyne het in dit boek uitwerkt in vergaande mate reeds hebben uitgetekend. Bij het niet gepubliceerde doctoraat van Stijn Van de Perre over het fiscaal beleid in de negentiende eeuw stonden de parlementaire discussies evenwel ook centraal. Ook André Hardewyn in zijn boek over een halve eeuw fiscaal beleid in België (1914-1962) putte uitgebreid uit de parlementaire debatten, maar hij zag deze – terecht – eerder als een communicatiemiddel naar de achterban (p. 80) dan als het forum waarin het beleid wordt beslecht. De verschuiving van de besluitvorming in de twintigste eeuw weg van het parlement, naar het regeringsniveau, waar ook het lobbywerk zich op concentreerde is het beleidsniveau waarop Hardewyn focust in zijn analyse van de politieke economie van het fiscaal beleid. Een analyse waarbij hij (in mindere mate ook Van de Perre) zich toespitste op de belangenbehartiging

door sociale groepen binnen een sterk technisch gekleurd en complex fiscaal universum.

Watteyne koos voor een vlotte verhalende stijl. Gezien het onderwerp zich niet leent tot een luchtig verhaal, vergt het boek van de lezer toch een zware inspanning. Er wordt ook rijkelijk met cijfers gestrooid die nauwelijks worden samengebracht in tabellen of grafieken. Een meer systematische benadering van de kwantitatieve gegevens over belastinginkomsten en staatschuld verrekend in euro van vandaag had de analyse transparanter gemaakt en meer consistentie gegeven. Met zijn focus vooral op de (formeel) politieke strijd rond het fiscaal beleid doorspekt Watteyne zijn tekst met uitgebreide citaten die getuigen van het retorisch talent van de parlementsleden, maar ook van de scherpte waarmee politici en perscommentatoren het fiscale beleid becommentarieerden. Hiermee dompelt hij de lezer onder in de tijdsgeest die zo een goed inzicht krijgt in de toenmalige denkwereld van de protagonisten. Niet zozeer sociale groepen/klassen staan centraal in dit boek, maar wel individuen. Watteyne volgt doorheen de tijd niet alleen politici maar ook topambtenaren en andere experts die als individuen de architecten waren van het veranderende fiscaal beleid. Watteyne's focus op het parlement waar politici met elkaar de degens kruisten, maakt dat de periode na 1945 iets minder goed uit de verf komt. Terwijl Hardewyn voor die periode uitgebreid het lobbywerk van de vakbonden analyseert komt deze nieuwe politieke actor nauwelijks aan bod bij Watteyne.

Centraal in de historische analyse van Watteyne is dat, ondanks de doorbraak van het industrieel kapitalisme, een heffing op inkomsten uit roerend kapitaal lang uitbleef. Wanneer deze uiteindelijk, in 1913 en versterkt in 1919, werd ingevoerd bleef deze gedurende het hele interbellum gecontesteerd wat leidde tot een gevoelige afzwakking van de in 1919 besloten heffing. Zelfs toen na de Tweede Wereldoorlog deze heffing niet meer

principiële in vraag werd gesteld en de heffing op kapitaalinkomsten in de wet van 1962 consequent naar draagkracht van de belastingplichtige werd doorgedrukt, bleven politieke krachten dit succesvol dwarsbomen. De politieke impact van verdedigers van de kapitaalhouders in de Liberale Partij en bij de rechterzijde van de Katholieke Partij maakte dat de fiscale capaciteit van de Belgische staat steeds ondermaats bleef. Kapitaalbezitters hadden steeds opportuniteiten om hun inkomsten te onttrekken aan beslag door de staat en maakten daar ook massaal gebruik van.

Hiermee nauw verbonden is de opkomst van België (en Zwitserland) op het einde van de negentiende eeuw als een fiscaal paradijs voor vooral Frans kapitaal dat bescherming zocht tegen hun meer actieve fiscus. Toen de buurlanden hun fiscaal beleid 'moderniseerden' in de zin van (hogere) heffingen op inkomsten uit roerend kapitaal, bood België een veilige haven. Sinds de financiële crisis van 2008 zit het historisch onderzoek naar belastingparadijzen in de lift en Watteyne integreert deze literatuur in zijn onderzoek. Hij geeft aan hoe in het Belgisch beleid sinds de eeuwwisseling terdege rekening werd gehouden met deze instroom van kapitaal op de vlucht. Bij de trage 'modernisering' van het Belgisch fiscaal beleid ontzien de beleidsvoerders duidelijk dit buitenlands kapitaal dat als een belangrijke stimulans voor de Belgische economie wordt beschouwd. Ook de opkomst van Luxemburg als het Belgische fiscale paradijs wordt aangeraakt, maar de auteur realiseert zich (p. 8) dat de fiscale concurrentie tussen staten meer gedegen onderzoek vereist. Het is evenwel de verdienste van de auteur die thema te lanceren, een thema dat zowel bij Van de Perre als Hardewyn ontbrak.

De merite van dit boek is dat de auteur gedurende 132 jaar fiscale geschiedenis zijn focus op de politieke bescherming van de kapitaalbezitters tegen een 'te inhalige staat' aanhoudt, inclusief van vermogenden uit het buitenland. Het is de rode draad die doorheen de historische analyse loopt en zo de lezer bij de hand houdt. Hardewyn volgt

daarentegen veel verhaallijnen wat de complexiteit van het fiscaal beleid eer aandoet, maar veel van de lezer vergt. Jammer dat de auteur, net zoals Hardewyn trouwens, geen index heeft ingelast waarmee de lezer, eventjes verloren tijdens zijn moeizame reis doorheen de fiscale geschiedenis, zijn/haar geheugen over een persoon of een thema snel kan opfrissen.

Frank Caestecker

FREDERIK VERLEDEN, EMMANUEL GERARD
De Belgische regeringen sinds 1831. Ministers, bevoegdheden, partijen. Naslagwerk (Standen en Landen 115)

Brussel, ASP, 2022, 420 p.

Terwijl we deze recensie schrijven wordt gewerkt aan de vorming van een nieuwe federale regering, de 106^e sinds 1831. Dat blijkt uit het boek *De Belgische regeringen sinds 1831* van Frederik Verleden en Emmanuel Gerard. Dit naslagwerk lijst 105 regeringen en hun (veranderende) samenstelling minutieus op en gebruikt daarvoor literatuur en bronnenmateriaal. Het boek bevat bovendien een register van alle 622 ministers en staatssecretarissen die van een of meer regeringen deel hebben uitgemaakt, met vermelding van datum van geboorte en overlijden.

De beschrijving van elk van de 105 regeringen wordt voorafgegaan door een inleiding waar een aantal kenmerken en evoluties van de regeringen worden beschreven op basis van de analyse van de verzamelde gegevens. Zo vernemen we bijvoorbeeld dat Walthère Frère-Orban het langst minister is geweest (23 jaar), Paul-Henri Spaak en Didier Reynders dicht in de buurt komen (respectievelijk 21 en 20 jaar), vrouwen pas laat tot het ambt geroepen werden (1965), maar dat Laurette Onkelinx 16 jaar minister is geweest en dat sinds 2002 een regering bestaande uit enkel mannen of enkel vrouwen in strijd is met de Grondwet.

De inleiding gaat nader in op de grondwettelijke status van de regering, de vorming en het ontslag van een regering, de rol van het staats-hoofd, van de regeringsleider (vanaf november 1918 de Eerste Minister) en van de politieke